

REZUMAT

VIAȚA CULTICĂ A BISERICII DUPĂ TRATATELE PSEUDO-AREOPAGITICE. O REALITATE AUTENTIC CREȘTINĂ?

Lucrarea de față, intitulată „Viața cultică a Bisericii după tratatele Pseudo-Areopagitice. O realitate autentic creștină?” își propune să răspundă dilemei la manifestate la nivelul literaturii de specialitate cu privire la stabilirea profilului intelectual al lui Dionisie – filozof sau părinte al bisericii, aducând în discuție de această dată, mai puțin elementele dedicate spațiului filosofic, cât mai ales autenticitatea creștină sau nu a cultului propus de autorul Corpusului.

În încercarea de a alcătui o reală pledoarie în favoarea identității creștine a lui Dionisie, dar mai ales a „liturgiei speciale” propuse de către Pseudo-Areopagit în tratatele sale (Ierarhia Cerească, Ierarhia Bisericească, Numele Divine și Teologia Mistică), prezenta lucrare urmează un itinerariu ce marchează „punctele cardinale” ale unui „orizont comparativ” în conținutul căruia se regăsesc surprinse elemente de istorie bisericească, patristică, dogmatică și, precum era și firesc, elemente de liturgică specială.

Capitolul întâi, intitulat „Stadiul cercetărilor cu privire la Corpusul dionisian” surprinde spațiul alocat de către literatura de specialitate Pseudo-Areopagitolui și operei sale. Totodată în cadrul acestui capitol se regăsesc menționate și câteva detalii ce vizează aspecte legate de „identitatea autorului” precum și o serie de precizări în legătură cu „momentul apariției operei dionisiene” – subiecte aflate și ele la rândul lor în „ținta controversii”.

Mergând mai departe, descoperim în capitolul al doilea – „Filosofia antică și creștinismul”, întâlnirea cu spațiul filosofiei, în deosebi cu

„neoplatonismul” – considerat ca fiind principalul curent aflat în „arealul familiarității” gândirii dionisiene. Astfel, din conținutul acestui capitol surprindem întâlnirea cu principalul urmaș al lui Platon, respectiv Plotin. Întâlnirea vizează ilustrarea celor mai importante elemente ce alcătuiesc gândirea mai sus plotiniană, cu scopul de a reliefa adevăratele repere ale doctrinei neoplatonice.

Pe lângă detaliile menționate anterior tot capitolul secund este cel ce găzduiește și scurte referiri privitoare atât la „antichitatea târzie: între neoplatonism și creștinism”, cât și la „raportul lui Dionisie cu scrierile neoplatonice”, acest din urmă subcapitol urmând să ilustreze foarte pe scurt, „întâlnirea” dintre Pseudo – Areopagit și unii filosofi precum Plotin, Porfir și Proclus.

Cel de-al treilea capitol este dedicat unei scurte prezentări ce are ca obiect „tratatele dionisiene” – în jurul cărora gravitează întregul demers al prezentei lucrări. Pornind de la „Ierarhia Cerească”, mergând mai departe cu „Numele Divine”, prezentul capitol se încheie cu expunerea „Teologiei Mistice”, lăsând „Ierarhia Bisericească” în „grija” abordării ulterioare.

Începând cu capitolul al patrulea și terminând cu capitolul al nouălea lucrarea de față urmează cu maximă fidelitate „firul liturgicii dionisiene”.

Astfel, intitulat „Botezul – Taina iluminării”, capitolul al patrulea surprinde o incursiune în spațiul ritualului baptismal. Pătrunzând în dimensiunea tainică a Botezului și Mirungerii prin apelul la reperatele dogmatice, capitolul cuprinde și o serie de referiri ce țin de aspectul biblic al tainei baptismale, urmate de prezentarea pe scurt a scrierilor unor Sfinți Părinți ai Bisericii noastre preocupați de taina „nașterii în Hristos”.

De asemenea capitolul de față găzduiește importante referiri la ritualul baptismal astfel cum acesta apare surprins în „Canonul liturgic” prin invocarea

unor importante surse ca: Didahia, Constituțiile Sfinților Apostoli, Euchologion-ul egiptean a lui Serapion din Thmuis etc.

Toată această descriere se vede continuată cu expunerea rânduiei tainei baptismale atât „la Dionisie” , cât și în cărțile de cult ce redau practica actuală a Sfintei Biserici în legătură cu taina „nașterii din nou”, încheindu-se cu un spațiu alocat prescripțiilor canonice „referitoare la Taina Sfântului Botez”.

Capitolul al cincilea dezbate „Euharistia și Synaxa” prin apelul la aceleași „puncte cardinale” reliefate în capitolul anterior, respectiv: „dogmaticul” – ce ne pune înaintea câteva din realitățile tainice legate de Sfânta Euharistie și Sfânta Liturghie; „biblicul” ce urmărește încadrarea Sfintei Euharistii în „ prefigurările vetero-testamentare” și în spațiul împlinitor al Legii celei noi; „patristicul”, prin expunerea ritualului Sfintei Liturghii surprinsă în scrierile unor autori precum: Iustin Filosoful, Teodor al Mopsuestiei, Maxim Mărturisitorul, Nicolae Cabasila și nu numai; „liturgicul” prin apelul la „principalele surse” (Didahia, Constituțiile Sfinților Apostoli, Testamentul Domnului etc), dar și la rânduiala actuală – însoțită de „liturghia dionisiană”; „canonicul” – sursă a principalelor reglementări canonice aflate în legătură cu săvârșirea și administrarea Sfintei Euharistii.

Următorul capitol – al șaselea, ne oferă în baza descrierii avute în vedere de către Pseudo-Areopagit, imagine a legăturii indisolubile dintre Sfântul și Marele Mir și Biserică. În acest sens, capitolul debutează cu o scurtă abordare a planului dogmatic menită a ne asigura de prezența „Mirului” Hristos ca „Temelie a Bisericii”.

Odată pătrunși în spațiul tainic, itinerariul prezentului capitol continuă prin prezentarea rânduiei sfințirii Sfântului și Marelui Mir în deplină fidelitate față de Euchologion-ul Barberini Graecus, Dionisie și contemporaneitate.

Urmând modelul capitolelor anterioare, și cel de față se vede încheiat „în compania” detaliului canonic ce vizează Sfântul și Marele Mir.

Asemenea lui Dionisie, următorul nostru „popas” vizează taina Sfintei Hirotonii, mai exact consacrarea în cele trei trepte sacerdotale – diacon, preot și episcop.

În deplină consonanță cu învățătura noastră de credință, capitolul debutează cu o serie de referiri legate de Preoție și Vechiul Testament, încheind „spațiul biblic” printr-o nuanțare deopotrivă dogmatică a întregii slujiri a Domnului Hristos – profetică, arhierască și împărătească, demnități învederate de textul Noului Testament. Acest demers are în vedere sublinierea centralității persoanei Mântuitorului în raport cu slujirea sacerdotală.

Se continuă mai apoi cu expunerea ritualului Hirotoniei cuprins în „Canonul liturgic”, opera dionisiană și Arhieratikon. Rămânând fidelă modelului abordat în capitolele anterioare și taina Hirotoniei se vede „străjuită” în partea finală ce o are ca obiect, de o serie de prevederi canonice.

Următoarele două capitole (al optulea și al nouălea) expun în paginile lor câteva dintre principalele repere aflate în legătură cu rânduiala „consacrării monahale” și a „înmormântării”.

În final, capitolul al zecelea se vrea a fi o completare „angelică” la tratatul „Ierarhia Cerească”, în spiritul avut în vedere de prezentul demers, respectiv acela de a creiona întregul conținut al „liturgicii speciale dionisiene” în ambianța firească a Tradiției, dar și a actualității, a contemporaneității. În această direcție, capitolul final oferă câteva trimiteri la scrierile patristice ce au ca subiect, ființele angelice, surprinzând de o potrivă și planul „Cultului Sfinților Îngeri în Biserica Ortodoxă”.

Întregul univers dionisian este în realitate unul de factură liturgică¹. Astfel “nu numai Ierarhiile explicit liturgice, dar și tratatele filozofice ale Corpusului Dionisian se referă tot la cult și la Liturghie: Numirile Divine nu sunt un tratat abstract despre predicția teologică, ci prezintă apelativele liturgice date de ierah lui Dumnezeu în cadrul doxologiei și rugăciunii Bisericii, iar Teologia Mistică se referă, sub chipul biblic al urcușului lui Moise pe Sinai și intrării sale în norul divin, la intrarea ierahului la altarul ascuns în sanctuar, în al cărui întuneric are în extaz și în tăcere participarea la misterul ultim al Iubirii extatice a lui Dumnezeu revelat în Iisus Hristos”². Privind la concepția liturgică a autorului Areopagit, observăm o dublă mișcare – “prima e cea din afara bisericii spre altar, și ea este dinamica inițierilor sacramentale care încep cu mișcarea rectilinie purificatoare de intrare în Biserică prin Botez, continuă cu mișcarea elicoidală luminoasă a Liturghiei euharistice și se încheie cu mișcarea circulară desăvârșitoare a Mirului sfințit pe altar, după care urmează în sens invers, dispre altar spre ușa bisericii și în afara ei, începând cu hirotoniile episcopului deăvârșitor, ale presbiterilor luminatori și diaconilor purificatori, continuând cu desăvârșirea monahilor, luminarea credincioșilor și purificarea penitenților și catehumenilor, și sfârșind cu înmormantarea”³. După cum putem vedea, pentru Sfântul Dionisie tot ritualul cultic are o semnificație duhovnicească, fiind o anticipare și o pregustare încă de aici a celor viitoare⁴. Simbolul sacramental este aici icoană și pregustare a vieții veșnice, nefiind doar prilejul unei simple “iconizări a unor evenimente din istoria mântuirii, ci el este în mod principal o manifestare, o prezență, o coborâre a inteligibilului în

---

¹ A se vedea și Ioan I. Ică jr., *Și totuși tradiția are dreptate. Note pe marginea interpretării Corpusului Areopagitic*, în Anderw Louth, *Dionisie Areopagitul. O introducere*, Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 24

² Diac. Ioan I. Ică jr., *De la Dionisie la Simeon al Tesalonicului – Integrala comentariilor liturgice bizantine*, Ed. Deisis, Sibiu 2011, p. 149.

³ *Ibidem*, p. 156.

⁴ Lect. Dr. Ciprian Streza, *Sfânta Liturghie - simbol și icoană a Împărăției Cerurilor*, în rev. “RT”, nr. 3 (2008), p. <http://www.revistateologica.ro/articol.php?r=37&a=3578>.

sensibil, a necreatului în creat, a nevăzutului în lumea văzută”⁵. În concluzie, parcurgând opera dionisiană, putem înțelege că ne regăsim în ambianța dumnezeiască, prin intermediul ritualului integrat în Tradiție și contemporaneitate, dar mai ales al Sfintelor Taine care prelungesc misterul lui Hristos⁶.

Lăsând cititorului bucuria parcurgerii „Concluziilor” se impune ca în final să precizăm că numai prin apelul la învățătura noastră de credință în cadrul căreia sunt cuprinși factorii principali – biblic, dogmatic, patristic, liturgic și canonic, prezentul demers se poate considera ca fiind unul temeinic în raport cu scopul principal avut în vedere.

---

⁵ *Ibidem*.

⁶ Conf. Dr. Ciprian Streza, *Teologia Botezului după Sfântul Marcu Ascetul*, în “RT” nr. 3 (2009), p. 127-135, <http://www.revistateologica.ro/articol.php?r=33&a=3510>.